

BISERICA PAROHIALĂ EVANGHELICĂ CINCU

RAPORT ARHEOLOGIC PRELIMINAR I

*RESTAURARE ANSAMBLUL FORTIFICAT BISERICA EVANGHELICĂ
DIN CINCU, JUDEȚUL BRAȘOV*

Prof.univ.dr.habil. Ioan Marian ȚIPLIC

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

C.Ș. II dr. Maria Emilia ȚIPLIC

Institutul de Cercetări Socio-Umane din Sibiu

000107

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” DIN SIBIU
Departamentul de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă
Centrul pentru Cercetarea Patrimoniului și Istoriei Culturale (CCPIC)

BISERICA PAROHIALĂ EVANGHELICĂ
CINCU

RAPORT ARHEOLOGIC PRELIMINAR

Etapa I

IUNIE 2018

Coordonator:

Prof.univ.dr.habil. Ioan Marian ȚIPLIC

Arheolog expert

AM-E-408

Echipa de cercetare arheologică:

CȘ II dr. Maria Emilia ȚIPLIC

Arheolog specialist

AM-S-474

drd. Adrian Ioan ȘOVREA

Arheolog debutant

AM-D-

SIBIU

octombrie 2018

CCC 108

BISERICA PAROHIALĂ EVANGHELICĂ DIN CINCU
RAPORT ARHEOLOGIC PRELIMINAR.
ETAPA I

AMPLASARE

Localitatea Cincu este situată în apropierea graniței dintre județele Brașov și Sibiu, pe drumul ce leagă Agnita de Făgăraș. Biserica fiind poziționată pe zona cea mai înaltă a dealului, înspre latura de est a localității actuale.

CONTEXT ISTORIC ȘI ARHITECTURAL

1. CINCU (BV), Cincu Mare (r), Großschenk (g), Nagysink (m), Magnum Propinatorium, Chenk (l) – scaunul Cincu, capitulul Cincu

Atestare documentară: în anul 1329 este menționat *Renendus de Chenk* într-un document emis de regele Carol Robert (Ub. I, nr. 467, p. 426-427; DIR. C, veacul XIV, vol. II, nr. 535, p. 282; EO II, nr. 645, p. 241). În același an este menționat cu alt prilej comitele *Benherus de Tartlaw* jude al scaunului Cincu.

În anul 1351 cu prilejul realizării statutelor pentru bisericile capitolului din Sibiu se menționează că ele sunt valabile și pentru *dominis et plebanis sedis Schenk....* (Ub. II, nr. 666, p. 81-83; DRH. C, vol. X, nr. 71, p. 69-74).

Atestare arhitecturală:

Biserica (Sf. Maria). În a doua jumătate a secolului al XIII-lea se ridică una dintre cele mai mari bazilici romanice existente într-un sat săsesc și a cărei dispoziție planimetrică – bazilică cu trei nave lungi, cor pătrat și absidă semicirculară, turn clopotniță de secțiune pătrată așezat deasupra terminației de apus a navei centrale (11,60 x 11,60 m, pereți groși de cca 3 m și o înălțime de 26 m)¹, și două turnulețe laterale deasupra terminației de est a colateralelor, ce încadrau arcul de triumf – constituie o excepție din totalitatea bazilicilor săsești din sudul Transilvaniei. Modificarea construcției și fortificarea bisericii în primul sfert al secolului al XVI-lea a schimbat în mare parte înfățișarea ei inițială, aceasta putând fi însă reconstituită cu ajutorul mai multor indicii, printre care și materialul de construcție diferit, în prima etapă fiind utilizată piatra de carieră și de talie, iar la fortificarea bisericii exclusiv cărămida; pe impunătoarea fațadă de vest piatra de carieră apare netencuită, ca și pe turnulețul de nord; cele trei turnuri avansează cu 25 cm față de fațade, colțurile lor fiind întărite cu masive blocuri de piatră de carieră. Cele trei nave sunt despărțite de cinci perechi de stâlpi dreptunghiulari uniți între ei prin arcade semicirculare. Nava centrală, tăvănită inițial, iar acum acoperită cu o boltă pseudogotică în rețea, avea pe fiecare latură 6 ferestre geminate romanice; în pod se poate recunoaște o friză de arcuri romanice; colaterala de nord poartă încă vechile bolți în cruce, separate de arce dublou. Deasupra arcului triumfal romanic se deschid două ferestre rotunde ce priveau deasupra fostului acoperiș al corului (ca la bazilicile de la Căsnădioara și Căsnădie). Cele două niveluri păstrate ale celor două turnulețe estice sunt boltite în cruce, deschizând spre nava centrală și colaterale câte o arcadă semicirculară², iar peretele estic al lor posedă câte o fereastră mică romanicească ca cele ale absidiolilor de la Căsnădioara. Turnul clopotniță masiv, cu cinci niveluri, așezat deasupra părții de vest a navei principale, se sprijină pe pilaștri masivi de zidărie, cu arcade semicirculare spre navele laterale și nava principală, pe intradosurile lor remarcându-se la nașterea arcului cornișe formate din listel și sfert de baghetă; nivelul întâi și doi sunt acoperite cu bolți în cruce, iar nivelurile superioare sunt acoperite cu planșee de lemn; accesul la catul al doilea al turnului se făcea prin scări amenajate în grosimea peretelui de 3 m (azi închise), dinspre traveele de vest ale colateralelor, accesul fiind asemănător cu cel de la turnul de vest al bisericii din Căsnădie; arcada semicirculară a nivelului doi spre nava principală este obturată de prospectul orgii. Fațada de vest a turnului clopotniță are în ax un portal romanicească, articulat în două retrageri, cele două perechi de colonete pe baze profilate prezentând pe abac caracteristica frunză pe colț, purtând capitelluri ornamentate cu motive geometrice (dezvelite la restaurarea din 1970). Turnul, cu nivelurile trei, patru și cinci în retrageri succesive, are câte o fereastră îngustă în axul fațadelor la nivelul trei, câte două deschideri dreptunghiulare geminate cu ancadramente de piatră la nivelul patru. Aici ca la turnul clopotniță de la Căsnădie, cele cinci îngustări ale

¹ Și acest turn de vest al bisericii de la Cincu are un portal cu elemente pur romanice, amintind de portalul de la Căsnădie (H. Fabini 1998, p. 246-248; H. Fabini 2009, p. 61).

² W. Horwath semnaleză deschideri semicirculare și la catul al doilea al turnulețelor spre nava centrală, având un rol liturgic, tot el semnalezând urme de pictură în aceeași zonă.

turnului, marcate de câte o cornișă, corespunde celor cinci nivele; pe latura de sud și parțial pe cea de nord, la catul al doilea, se mai păstrează fragmente dintr-o friză din arcuri semicirculare, compusă din bucăți de gresie galbenă, ce depășea cu 2,5 m înălțimea inițială a acoperișurilor colateralelor; partea inferioară a laturilor turnului era articulată prin câte patru lesene care cuprindeau între ele câte cinci arcuri semicirculare ale frizei – o friză asemănătoare întâlnindu-se la catedrala de la Alba Iulia și la clopotnița de la Drăușeni. Turnuri asemănătoare, prevăzute la parter cu portaluri romanice sau gotice timpurii ce se datează în a doua jumătate a secolului al XIII-lea, pot fi văzute și la Cristian (SB), Avrig, Săcădate, Hosman, Hărman, Cristian (BV), Hălchiu etc.

Din descrierile făcute mai sus rezultă că bazilica de la Cincu are o serie de elemente arhitectonice arhaice, întâlnite la basilicile de la începutul secolului al XIII-lea (ex. Csnădie și Csnădioara), dar are și o serie de elemente – tribuna de vest, friza de arcuri semicirculare, strana de piatră amenajată în grosimea corului, ce este încadrată de o arhivoltă semicirculară frumos profilată, sprijinită lateral pe câte o colonetă cu bazele prevăzute cu câte un tor energetic marcat și cu câte un capitel, unul prezentând o siluetă, iar celălalt un decor cu frunze mari, răsucite în afară – care pledează pentru construirea bisericii după 1265. În interior biserica mai păstrează și fragmente de *pictură murală*: peretele de est este împodobit cu un chenar ornamental de 30 cm lățime, situat sub tavanul inițial plat al navei centrale înaltă de 12,5 m, întreruptă de ferestrele rotunde pe parcursul ei; un scut împodobit cu o cruce se păstrează, ca fragment de frescă pe latura de nord, lângă arcul de triumf (V. Vătășianu 1959, p. 62; J. Fabritius-Dancu 1983, p. 25; H. Fabini 1998, p. 246-248; *Topografia* 1995, p. 33-40).

Biserica de la Cincu a fost înconjurată de o friză de arcuri romanice ale cărei urme se mai păstrează în podul bisericii dinspre partea de nord a navei, pe latura de sud și parțial pe cea de nord, la catul al doilea al turnului clopotniță din vestul bisericii; friza din arcuri semicirculare este compusă din bucăți de gresie galbenă, ce depășea cu 2,5 m înălțimea inițială a acoperișurilor colateralelor; partea inferioară a laturilor turnului era articulată prin câte patru lesene care cuprindeau între ele câte cinci arcuri semicirculare ale frizei – o friză asemănătoare întâlnindu-se la catedrala de la Alba Iulia, iar în teritoriul de colonizare german la clopotnița de la Drăușeni³, la corul bisericii din Bartolomeu și la clopotnița de la Copșa Mică. În corul bisericii din Cincu se mai păstrează o strană de piatră amenajată în grosimea zidului, ce este încadrată de o arhivoltă semicirculară frumos profilată, sprijinită lateral pe câte o colonetă cu bazele prevăzute cu câte un tor energetic marcat și cu câte un capitel, unul prezentând o siluetă, iar celălalt un decor cu frunze mari, răsucite în afară.⁴

Fațada de vest a turnului clopotniță a bisericii de la Cincu are în ax un portal romanic, articulată în două retrageri, cele două perechi de colonete pe baze profilate prezentând pe abac caracteristica frunză pe colț, purtând capiteli ornamentate cu motive geometrice⁵. În interiorul bisericii se mai păstrează fragmente de *pictură murală*: peretele de est este împodobit cu un chenar ornamental de 30 cm lățime, situat sub tavanul inițial plat al navei centrale înaltă de 12,5 m, întreruptă de ferestrele rotunde pe parcursul ei; pe latura de nord, lângă arcul de triumf se poate identifica un scut împodobit cu o cruce.

SITUAȚIA ARHEOLOGICĂ.

În vederea obținerii unor date preliminare privind adâncimile de fundație și evoluția planimetrică a bisericii au fost trasate 4 casete:

C1 – amplasată la intersecția dintre peretele vestic al turnului colateralei sudice și peretele sudic al corului. 3x2,2 m

În C1 au fost dezvelite două morminte în cistă, realizate din gresie așezată pe cant și atent rostuită. Din păcate ambele morminte au fost deranjate în vechime și nu s-au mai păstrat în poziției anatomice.

M2 - orientat N-S, din zona sternului intră sub profilul de sud al casetei. Fără inventar

³ J. Fabritius-Dancu 1983, p. 35.

⁴ V. Vătășianu 1959, p. 62.

⁵ H. Fabini 1998, p. 247.

M3 – orientat V-E, mormânt în cistă de piatră, deranjat; este suprapus de fundația contrafortului ridicat la joncțiunea dintre peretele estic al colateralei sudice și peretele sudic al corului. Cista este paralelă și la foarte mică distanță de fundația corului, aproape lipită de aceasta.

M4 – orientat V-E, mormânt în cistă de piatră, deranjat, fără inventar

C2 - amplasată pe latura de sud, în zona de contact dintre elevația proiectatului turn de deasupra capătului vestic al colateralei sudice și elevația colateralei sudice. 2x2 m

Imediat sub stratul vegetal a fost dezvelit un pavaj de piatră, așezat peste un zid ce a aparținut unui contrafort, adosat pe peretele navei.

M1- orientat V-E, din zona pieptului intră sub profilul de est al casetei. Fără inventar

C3 – a fost amplasată pe latura de est a corului în axul acestuia. Sub un strat vegetal a fost dezvelit un pavaj din piatră de talie mică, amenajat pe tot perimetrul bisericii. După îndepărtarea acestuia a devenit vizibilă fundație semicirculară a absidei, peste care este așezată elevația actuală a absidei rectangulare a corului. Fundația semicirculară la rândul ei pare să ilustreze două etape diferite, sugerate de două decroșuri realizate îngrijit. În decroșul situat imediat sub nivelul pavajului de piatră a fost refolosit un fragment semicircular de la un ancadrament de fereastră. Contrafortul de pe latura de nord a absidei corului nu se țese nici la nivel de elevație romanică și nici la nivelul fundației absidei, în schimb se țese cu elevația gotică a absidei. Acest lucru indică faptul că elevația absidei și corului romanică au fost refăcute de la nivelul de călcare odată cu transformarea corului și absidei cel mai probabil după secolul al XIV-lea.

La 0,30 cm spre est de fundația semicirculară a corului și paralel cu aceasta se află un zid din piatră legată cu mortar

Au fost dezvelite mai multe morminte:

M5 (M1C3) - orientat V-E, adult, deranjat de groapa de fundație a contrafortului (lipsă oasele piciorului stâng), prezente cuie de sicriu.

M6 (M2C3) -orientat N-S, adult, prezente cuie de sicriu.

M7 (M3C3) – orientat SV-NE, adult, situat imediat sub M6, ce îl suprapune în zona capului cu zona picioarelor, monedă în zona mâinii stângi (nedeterminată la data redactării raportului).

C4 – amplasată pe latura de vest în zona de intersecție a porticului de intrare cu zidul de vest al bisericii, în stânga portalului de intrare.

Imediat sub stratul vegetal a pus în evidență un zid al unui contrafort și mai multe morminte, dintre care unul în cistă de piatră.

M8 (M1C4) – orientat NV-SE, adult, păstrat doar în zona femurelor, fără inventar. Acest mormânt a deranjat groapa unui alt mormânt (M11).

M9 (M2C4) – orientat NV-SE, copil, pare a fi parte a unui mormânt dublu, de tipul mama și copilul. Prin poziția sa pare că a fost așezat pe pieptul și bazinul mamei (M11). fără inventar.

M10 (M3C4) – orientat V-E, păstrat doar în zona tibiilor, fiind deranjat de M13(M6C4); fără inventar.

M11 (M4C4) -orientat V-E, adult, schelet fără craniu; suprapune toată lungimea pieptului și bazinului pe M9, fiind așezat cu partea sa dreaptă pe latura de sud a cistei lui M15(M8C4). A fost deranjat de groapa lui M8; fără inventar.

M12 (M5C4) – prezent doar prin câteva oase ce nu sunt în conexiune anatomică (tibii, braț); fără inventar

M13 (M6C4) – orientat V-E, copil, păstrat doar în partea superioară a corpului; fără inventar

M14 (M7C4) – orientat V-E, adult, deranjat de M13, lipsă partea stângă superioară a corpului; fără inventar.

M15 (M8C4) – orientat V-E, adult, nederanjat, depus în cistă de piatră, fără inventar.

M16 (M9C4) – oasele mari depuse pachet la picioarele lui M15.

Concluzii preliminare.

În urma cercetării arheologice preliminare – în cele 4 casete – se poate spune că la nivel planimetric construcția a suferit unele transformări încă din perioadă romanică, cel puțin la nivelul corului și absidei

000111

acestui, care în fundație are două nivele de ridicare a elevației ilustrate de cele două decroșări atent și pentru care au fost folosite elemente de ancadrament de fereastră.

În ceea ce privește înmormântările din jurul bisericii este foarte clar că avem cel puțin trei orizonturi de înmormântare:

- Orizontul contemporan cu primele decenii de funcționare a bisericii, ilustrat de cele 3 ciste din piatră din C2 și C4. Având în vedere că practica utilizării cistelor de piatră nu este cunoscută pentru secolul al XIV-lea, se poate spune că acest orizont nu a depășit a doua jumătate a secolului al XIII-lea;
- Orizontul de înmormântări contemporan perioadei în care Cincul devine capitol (sec. XIV-XV)
- Orizontul post-reformă, ilustrat de mormântul cu orientare N-S.

Ca urmare a acestor date preliminare se impune cu necesitate realizarea unor cercetări arheologice extinse în perioada de demarare a proiectului de restaurare a monumentului.

Arheolog expert

Prof.univ.dr. Ioan Marian Ţiplic

000112

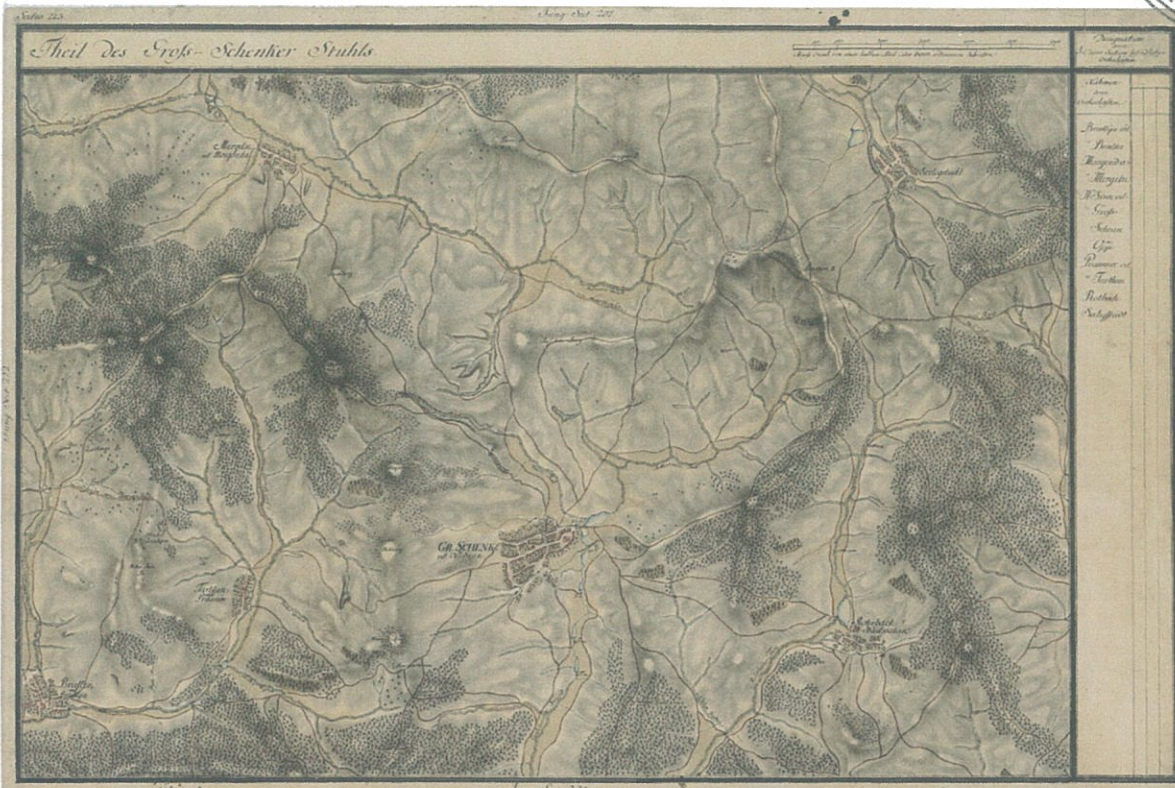

Fig. 1. Cincu – Ridicarea Josefină (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/dc/Josephinische_Landaufnahme_pg223.jpg)

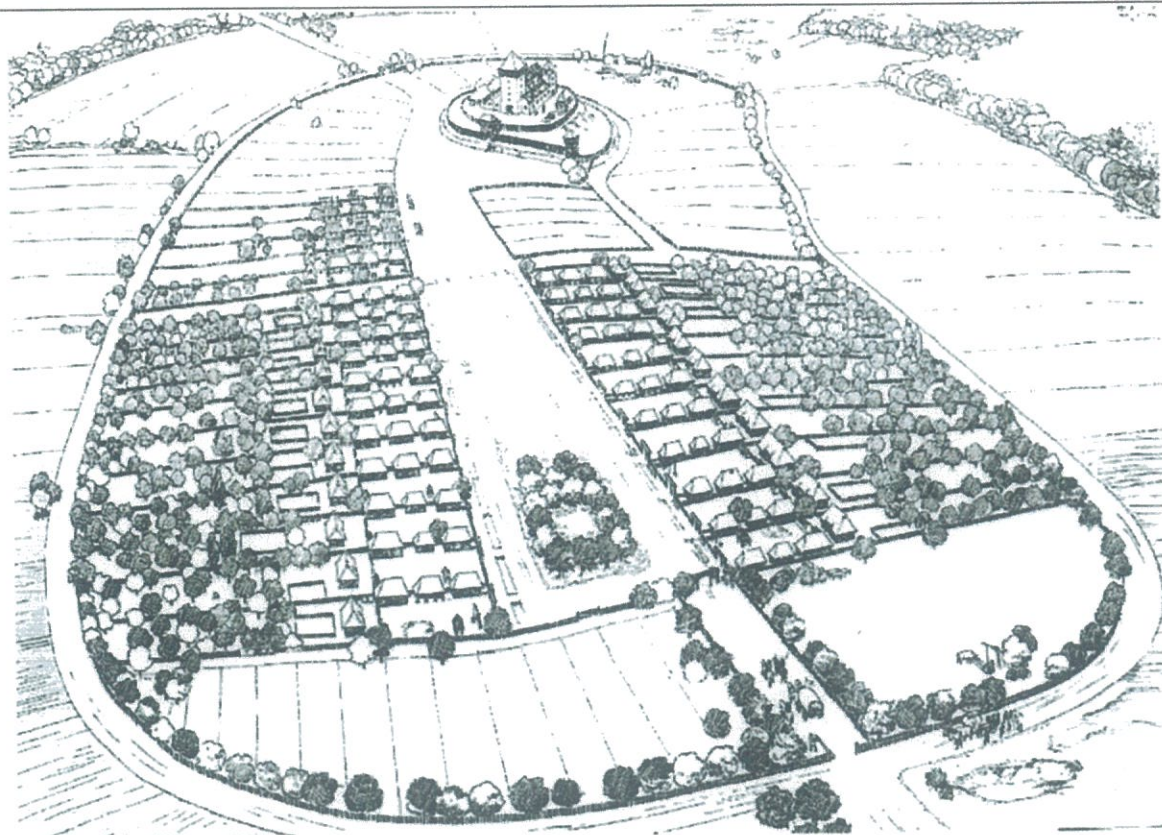
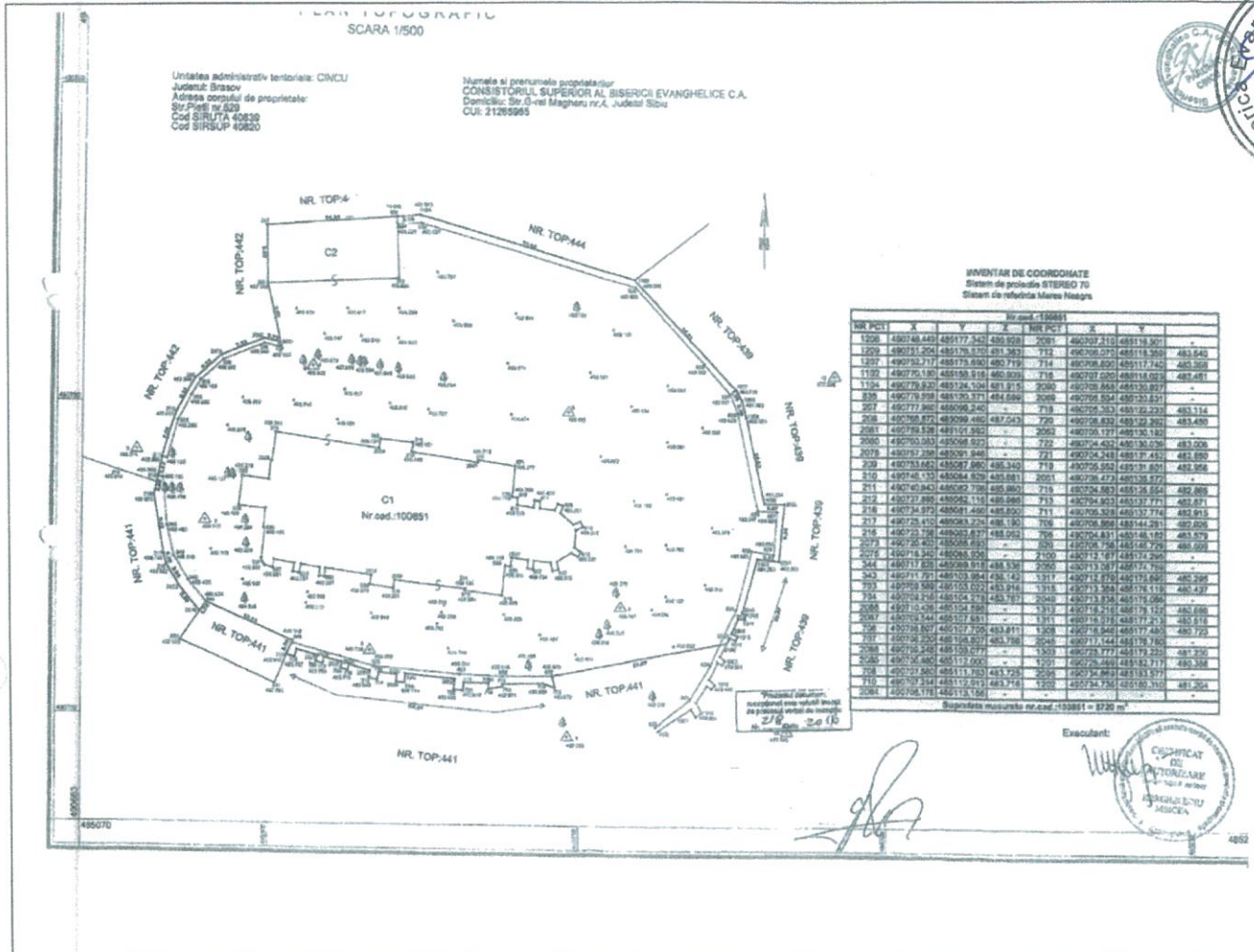

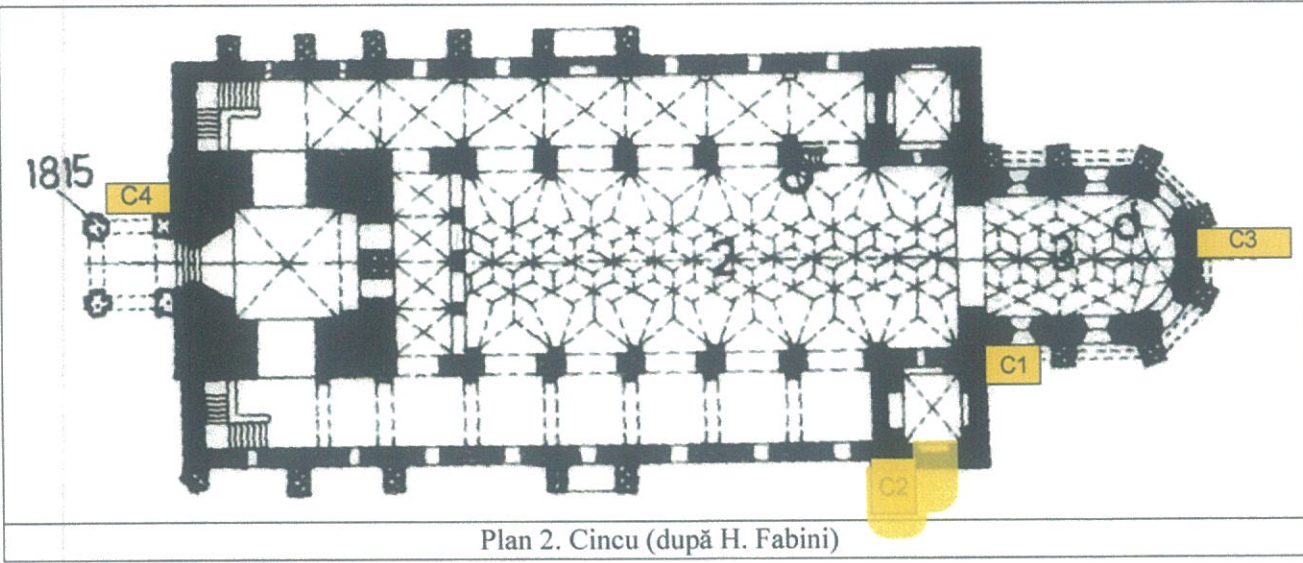
Fig. 2. Cincu la sfârșitul secolului al XIII-lea. Propunere de reconstituire (desen de H. Phleps 1934)

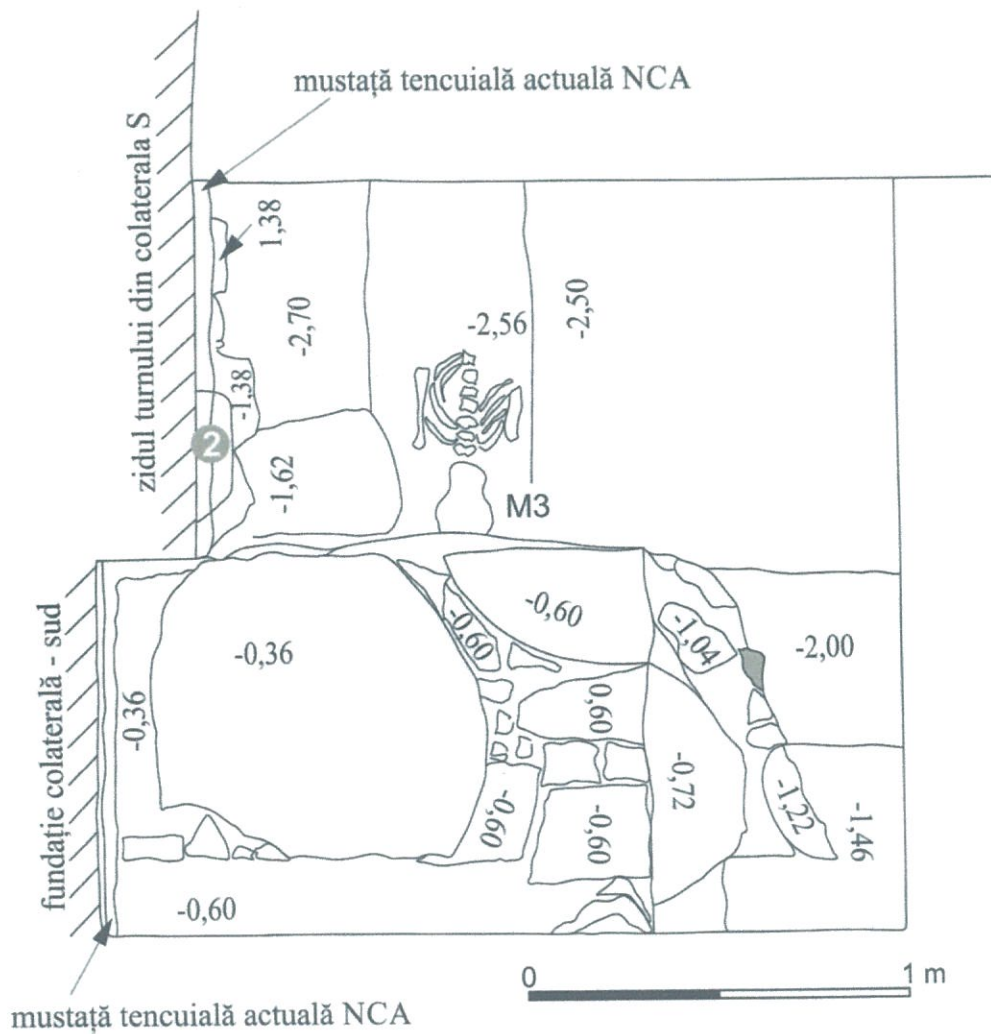
Fig. 3. Cincu – vedere spre sud
https://ro.wikipedia.org/wiki/Cincu,_Bra%C8%99ov#/media/File:RO_BV_Cincu_1.jpg

Pl. 1. Plan de situație general

Plan 2. Cincu (după H. Fabini)

- ② decroș din piatră fasonată (păstrată pe un segment scurt fiind spartă), decroș ce reprezintă un nivel de călcare romanic -0,76 se află decroșare

Fig. 3. C2 - plan

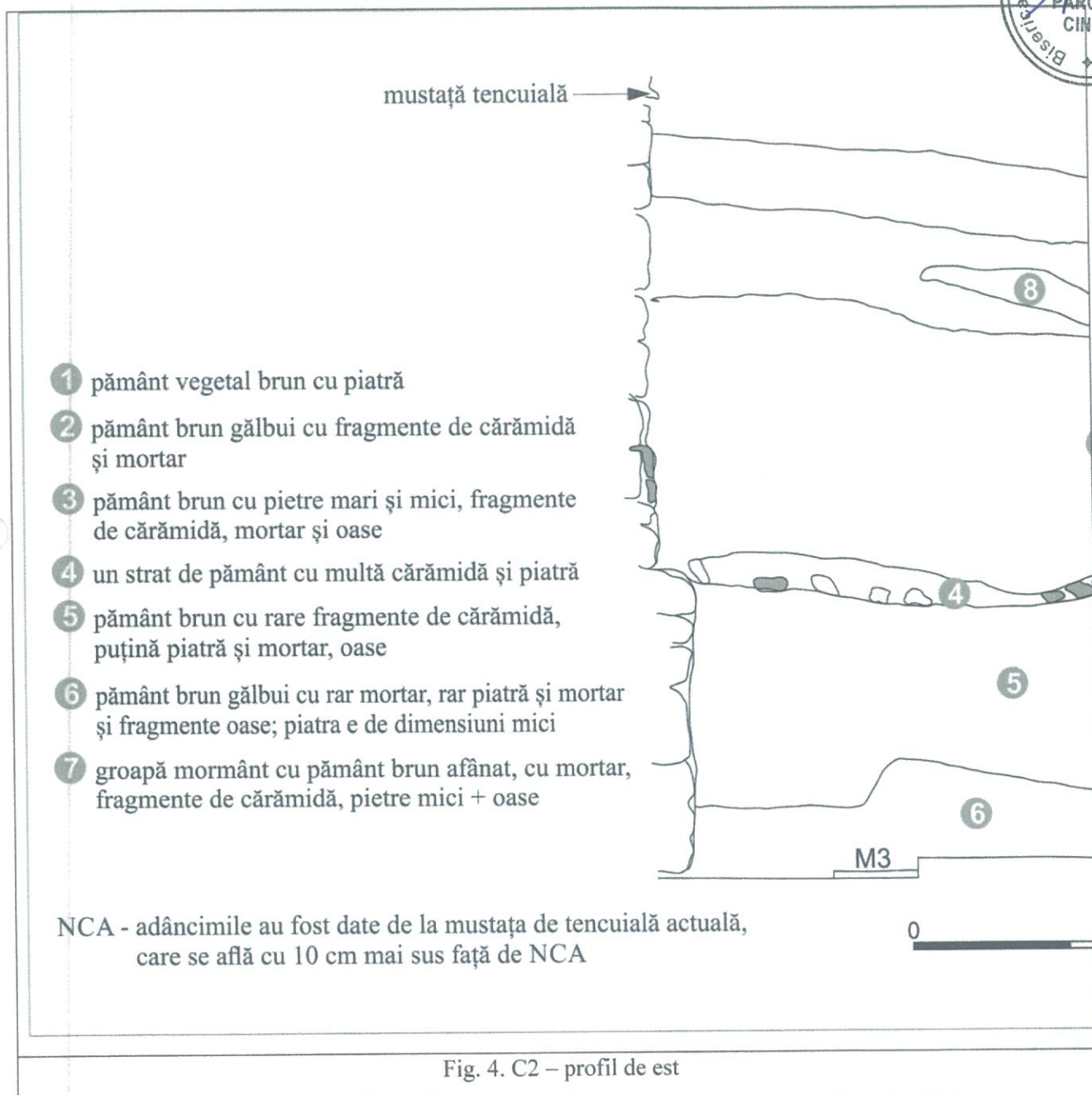

Fig. 4. C2 – profil de est

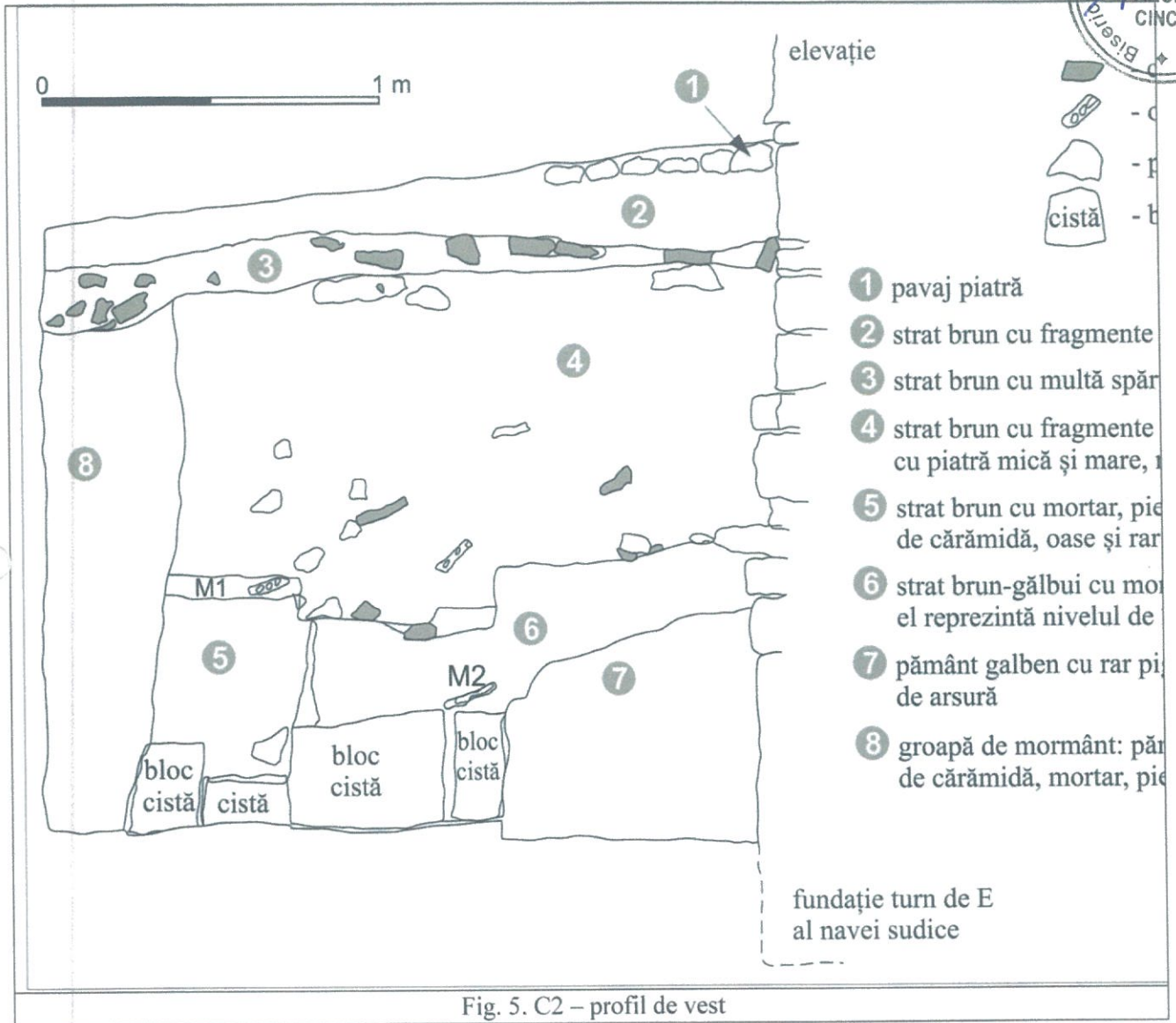

Fig. 5. C2 – profil de vest

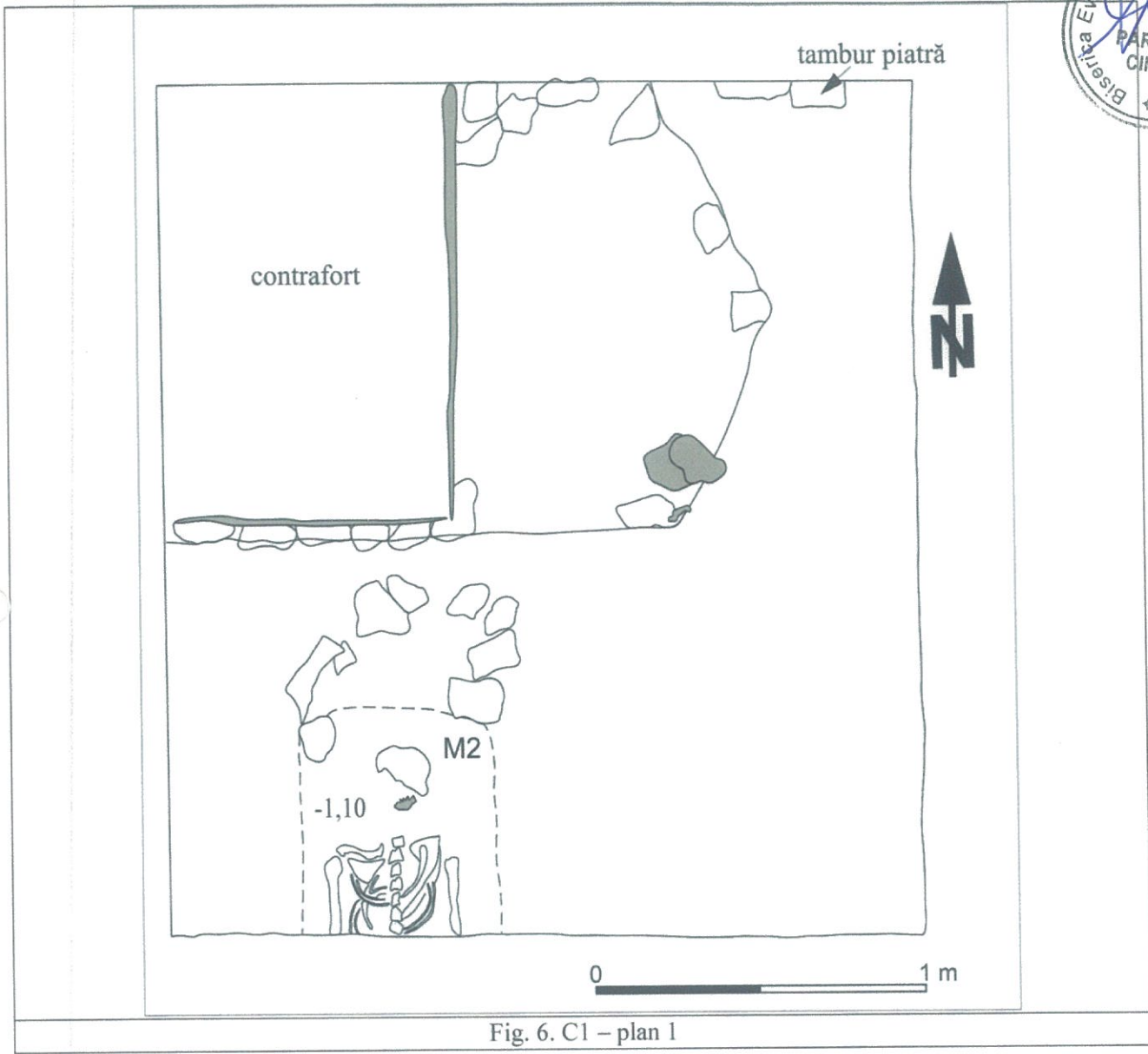

Fig. 6. C1 - plan 1

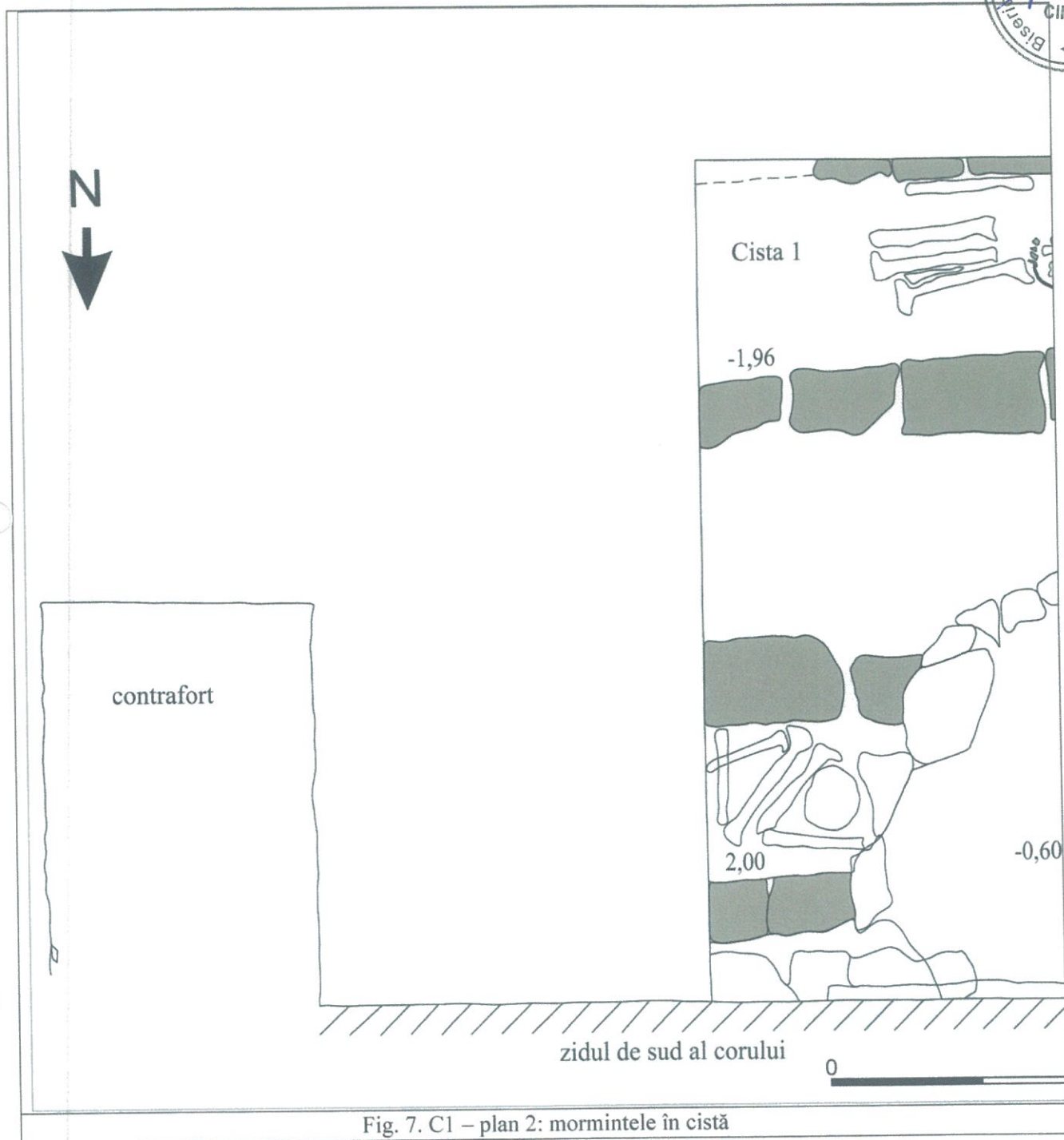
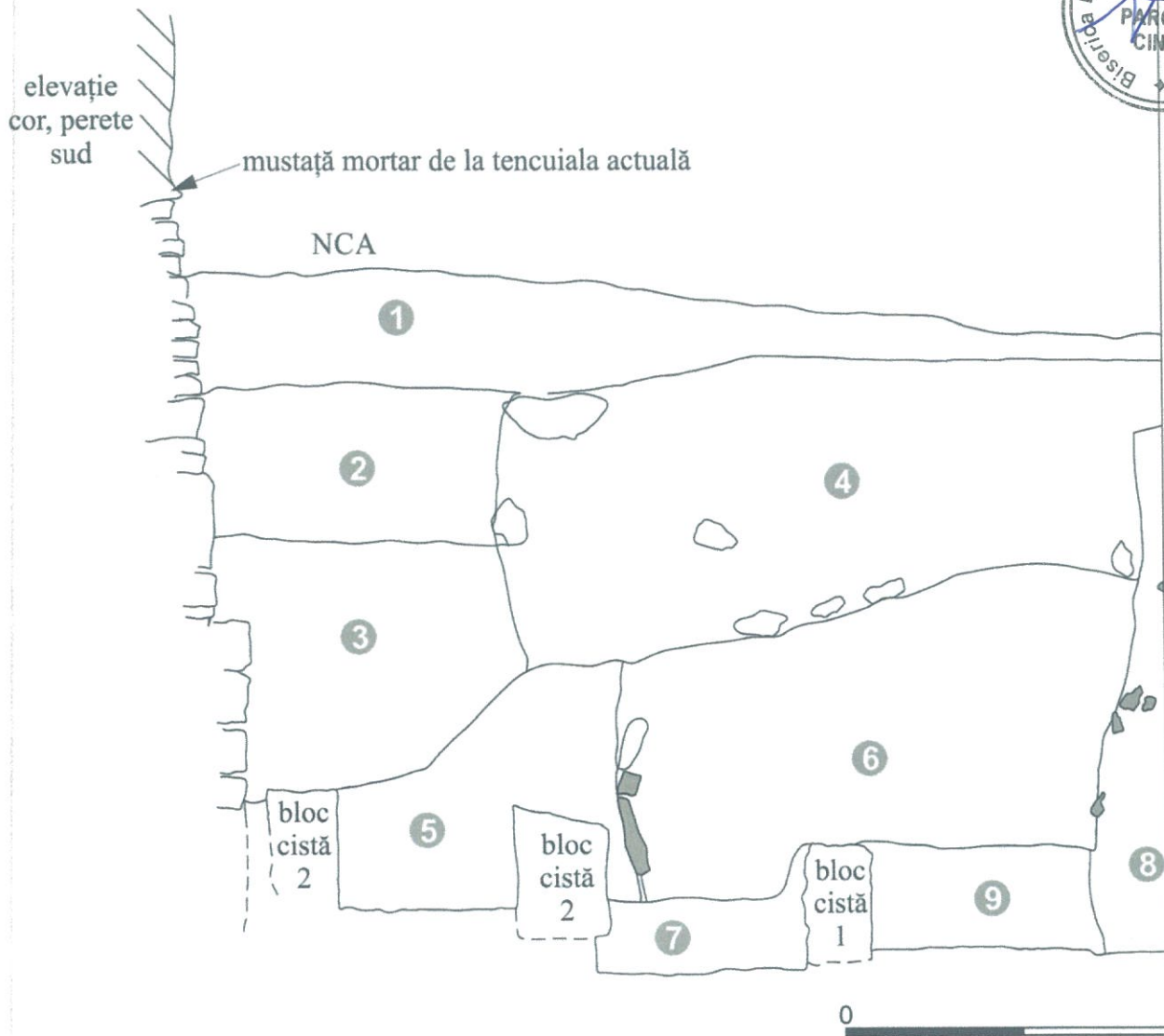

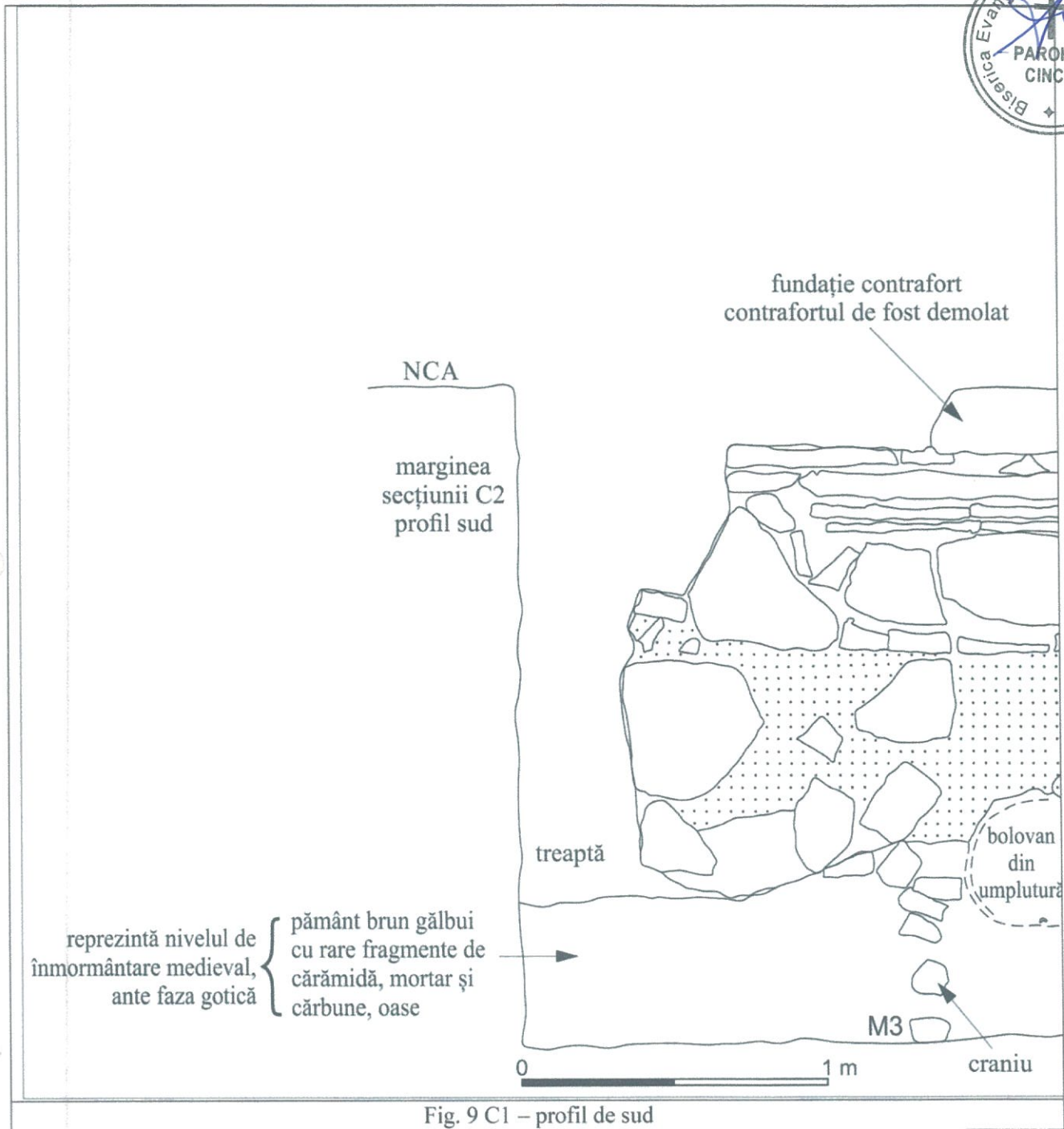
Fig. 7. C1 – plan 2: mormintele în cistă

Cistele 1 și 2 sunt realizate din blocuri mari de gresie gri

- ① vegetal brun cu piatra mică, mortar, fragmente mici de cărămidă
- ② pământ brun afânat cu mult mortar, multe fragmente de cărămidă și pietricele
- ③ pământ brun afânat cu mortar și pietricele și pigment cărămidă
- ④ pământ brun cu fragmente mari de cărămidă, pietre mici și mari, mortar, nisip + oase
- ⑤ pământ brun tare cu mortar, rare pietricele și pigment de cărbune
- ⑥ pământ brun cu pietricele, fragmente mici de cărămidă, mortar + oase
- ⑦ pământ galben cu rar pigment de mortar și rar pigment cărbune
- ⑧ groapă mormânt - aceeași cu cea din profilul de sud
- ⑨ pământ brun gălbui cu rare pietricele, mortar și cărbune

Fig. 8. C1 – profil de est

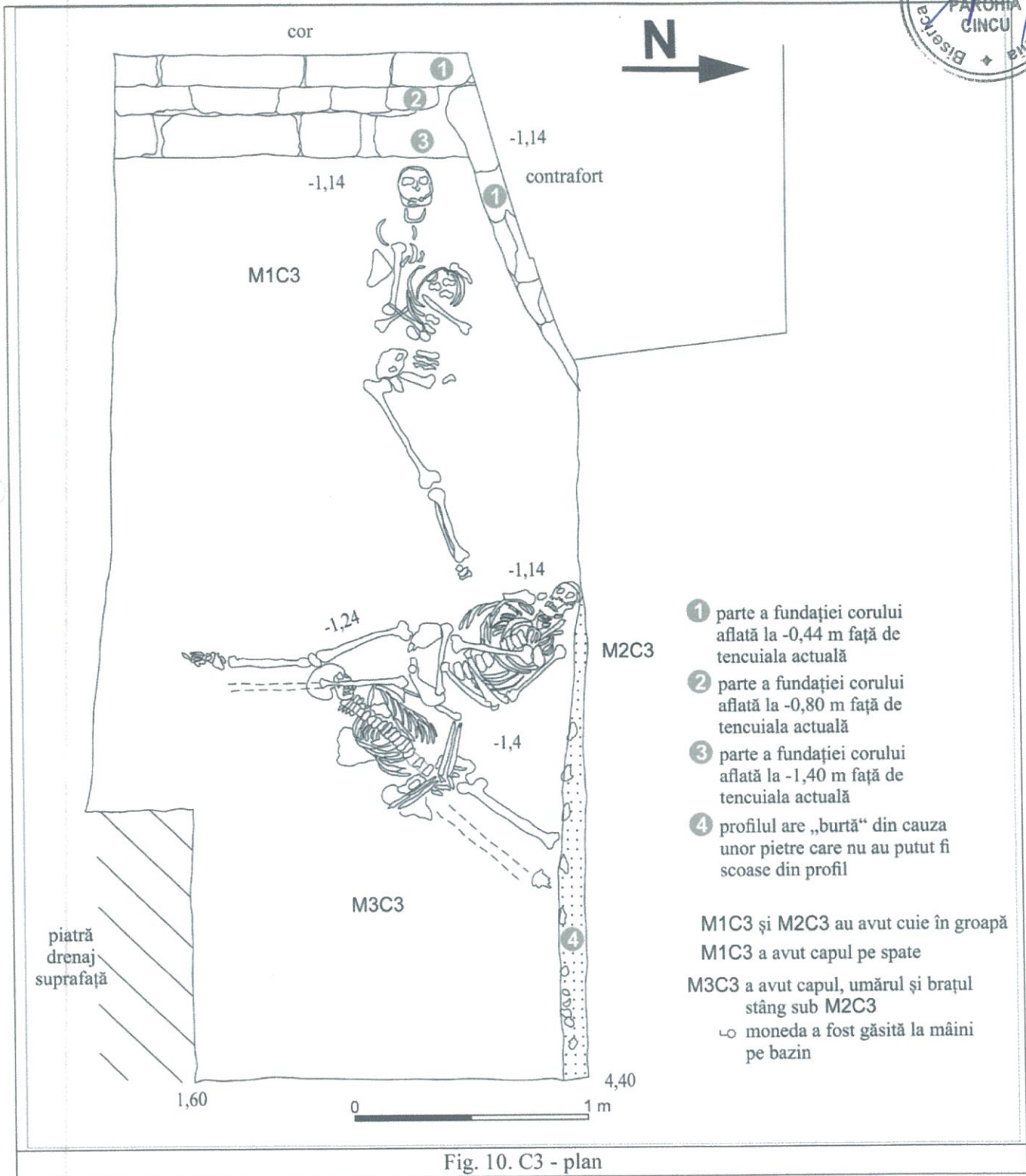

Fig. 10. C3 - plan

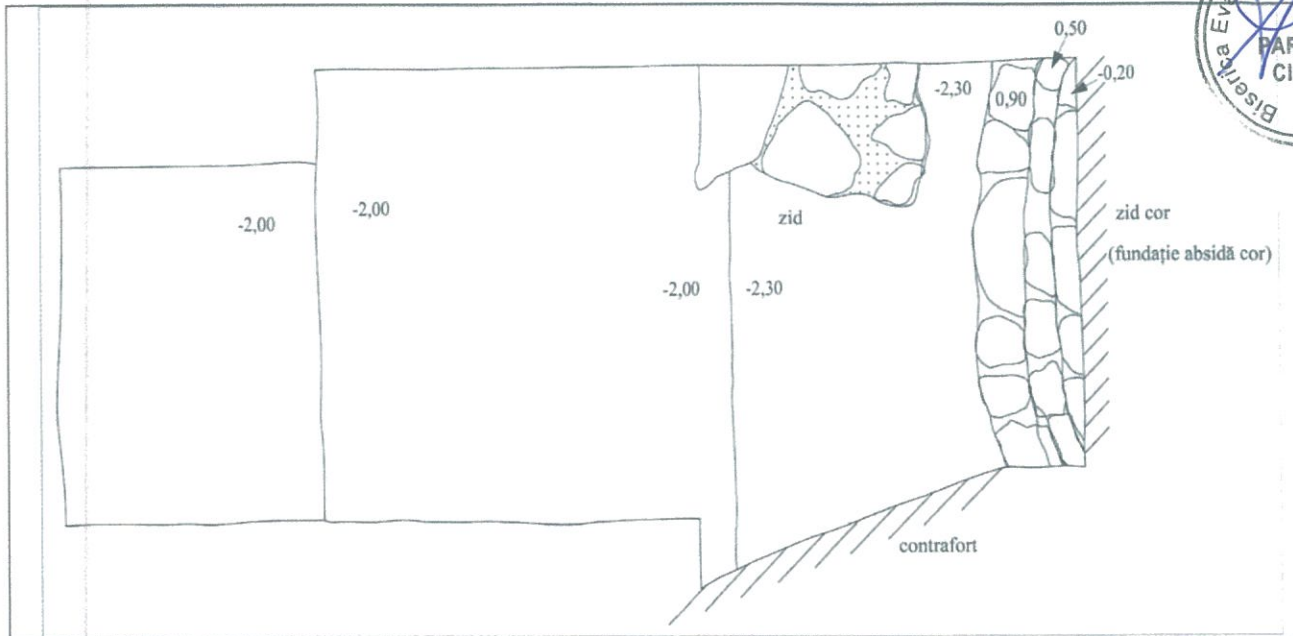

Fig. 11. C3 – plan 2

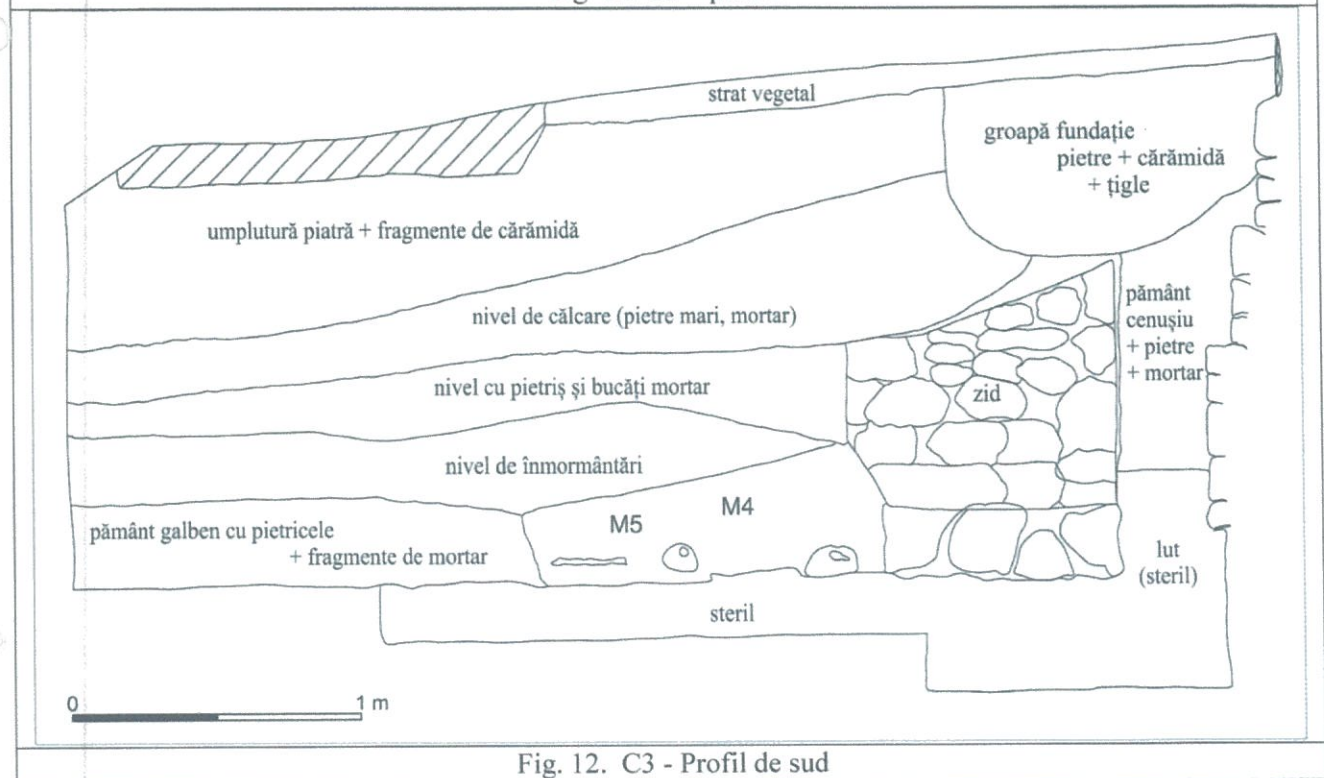

Fig. 12. C3 - Profil de sud

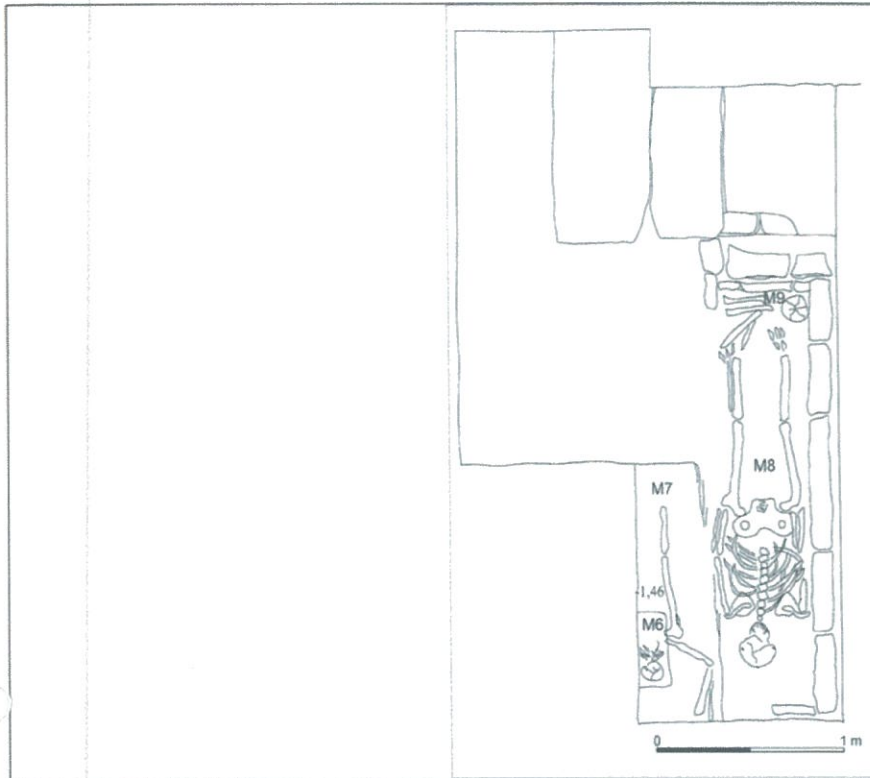

Fig. 13. C4 - plan 2

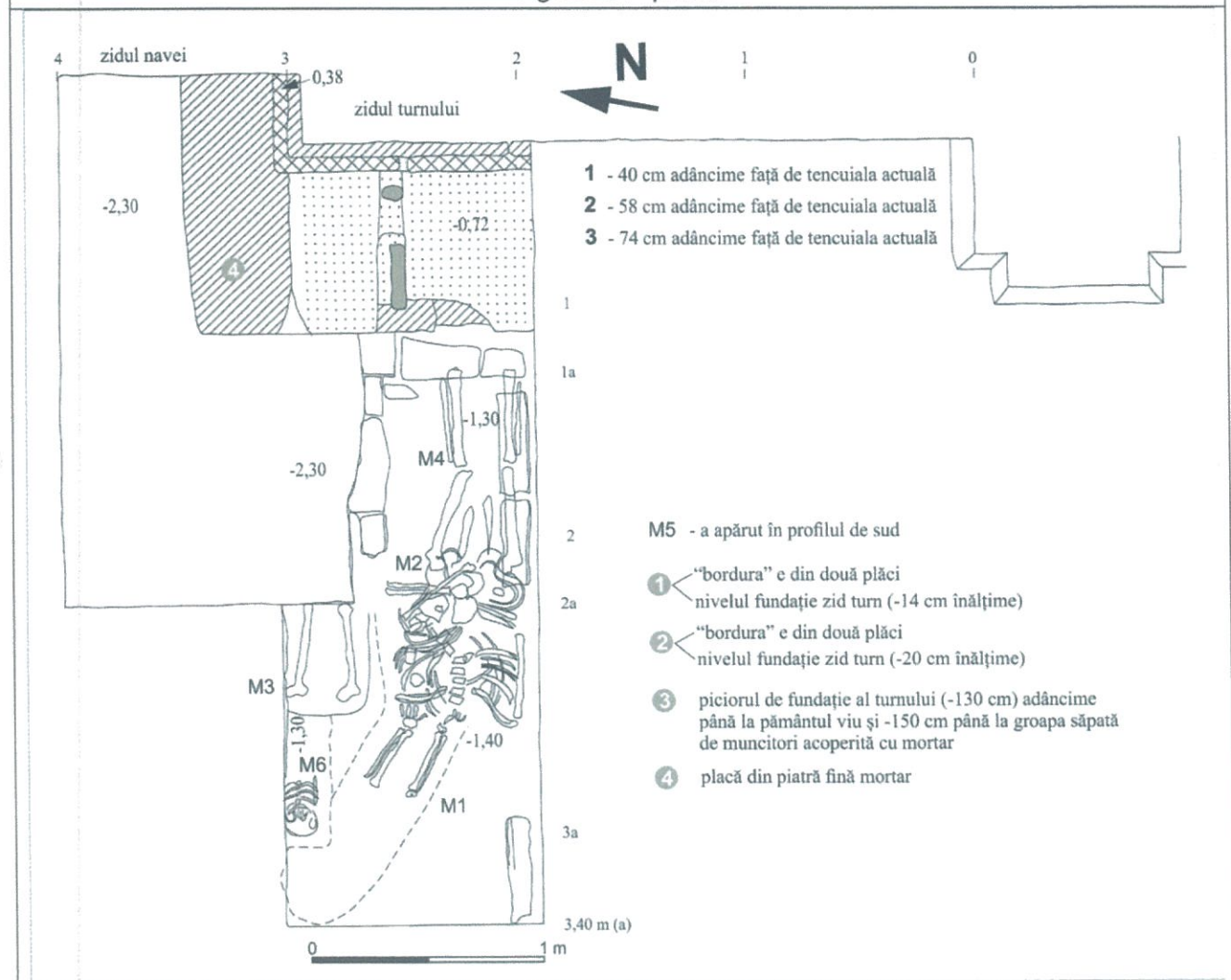

Fig. 14. C4 - plan 1

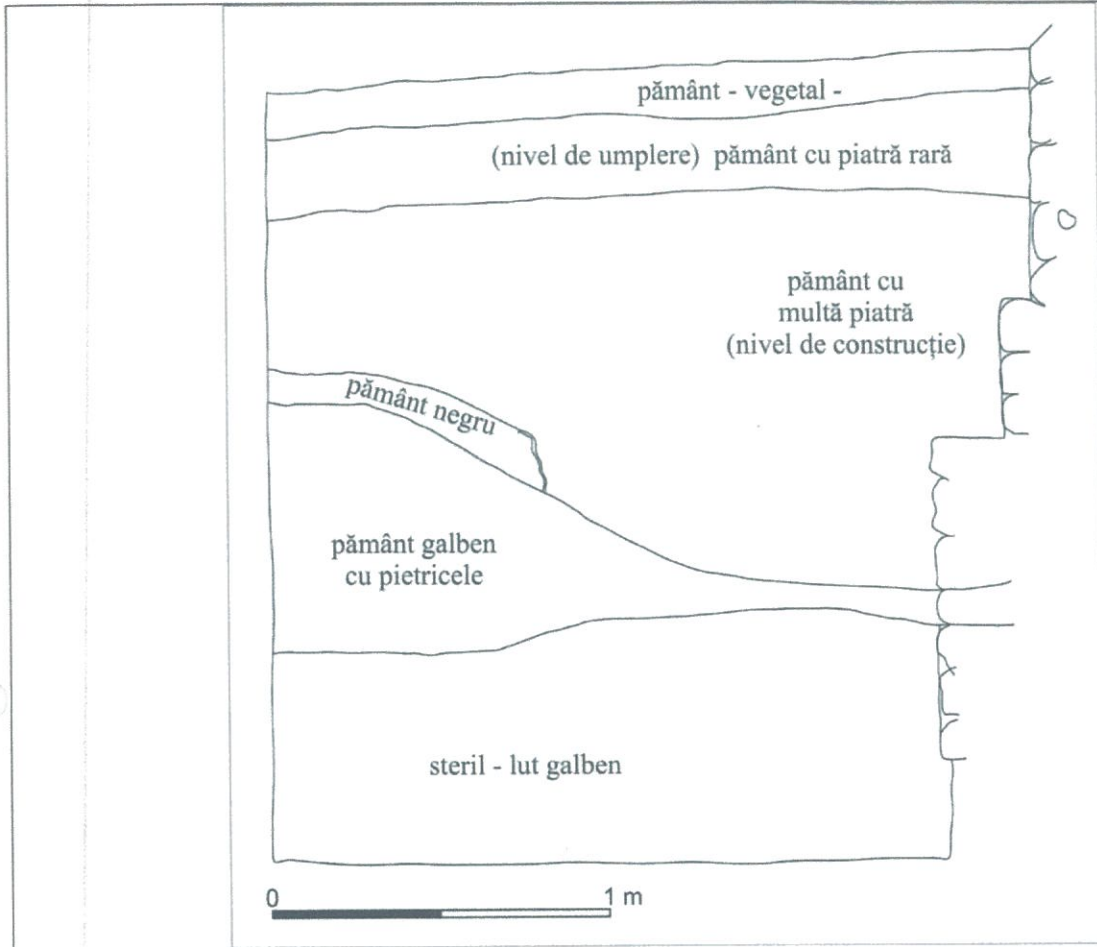

Fig. 15. C4 – profil de nord

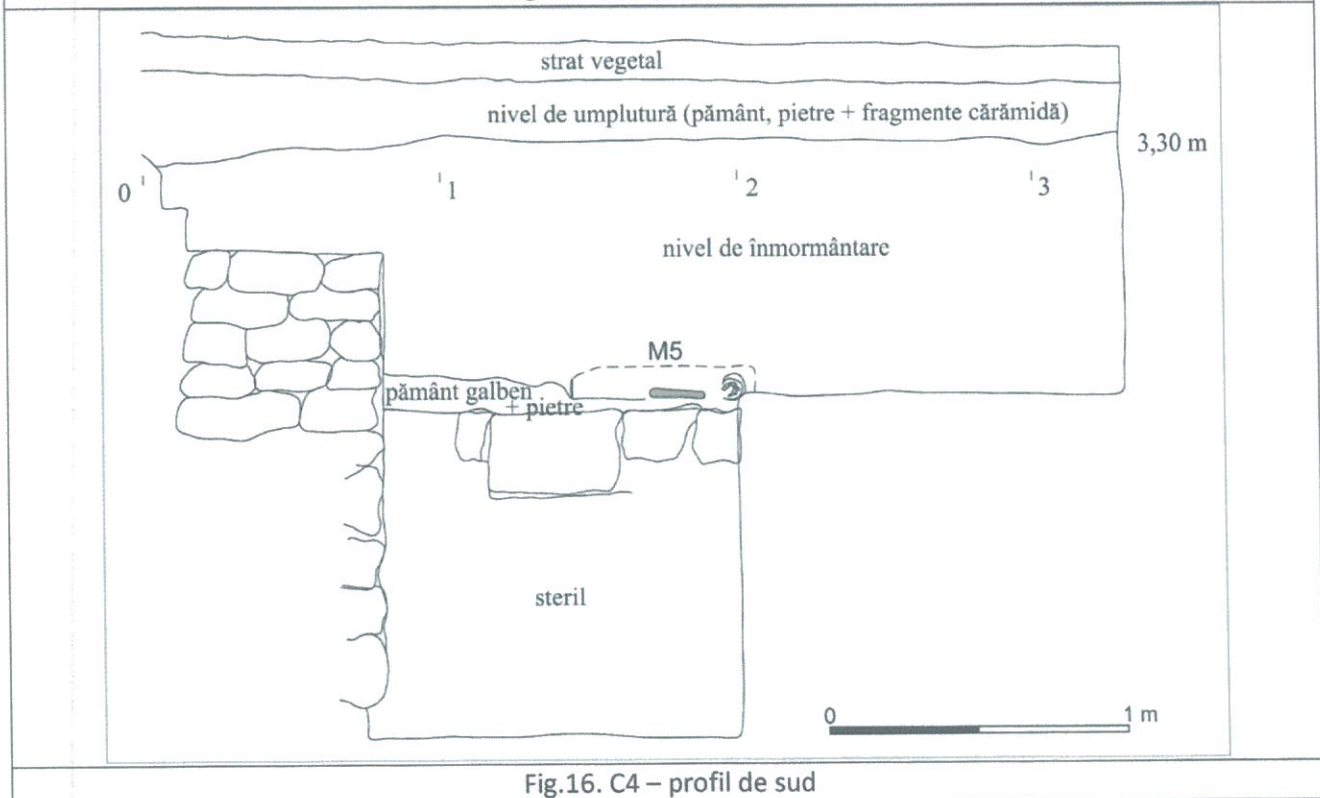

Fig.16. C4 – profil de sud

Fig. 17. C1 – detaliu cu pavajul de piatră

Fig. 18 C1 – detaliu cu M3

Fig. 19. C1 – detaliu cu cistele din piatră

Fig. 20. C2 – detaliu cu fundația cotrafortului adosat pe zidul colateralei sudice

Fig. 21. C3 – detaliu cu fundația absidei corului

Fig. 23. Piatră profilată din C3

CCS130